

Ethiek en moreel beraad

Wat, waarom en hoe

Annemieke Koot
Adviseur kwaliteit & veiligheid en ethiekondersteuner

**STILSTAAN
BIJ JE
HANDELEN
IS
VOORUITGANG**

Loesje

Even voorstellen

- Wie zijn jullie?
- Annemieke Koot-van Bommel
 - Hbo-v, 10 jaar verpleegkundige (Daniel den Hoed kliniek en Erasmus MC)
 - Transferverpleegkundige Reinier de Graaf ziekenhuis
 - Erasmus universiteit als 'oudere student' (master BMG)
 - Sinds 2015 adviseur kwaliteit & veiligheid
 - 2021: eenjarige opleiding 'Ethiek in de Zorgsector'
 - 2021: gespreksleiding moreel beraad (Reliëf)

Inhoud workshop

- Ethiek
- Moreel beraad
- Ethiekondersteuning in de praktijk

Wat is ethiek?

- **Ethiek** = nadenken over wat goed en fout is, niet ‘technisch’ goed of fout of ‘wettelijk’ goed of fout, maar goed of fout vanuit waarden en normen
- Waarden en normen (ook wel ‘de moraal’)
- Waarden zijn een positief ideaal, iets waar je naar kunt streven. Waarden geven *richting* aan je gedrag/ je handelen.
- Normen zijn de bijbehorende ‘regels’ – verschillen in tijd/ plaats/ persoon

Waarde (ideaal/ streven) Wat is belangrijk?	Norm (gedrag, regel) Wat doe ik?
Beleefdheid	‘u’ zeggen in plaats van ‘je’
Betrokkenheid	‘je’ zeggen in plaats van ‘u’
Zorgzaamheid	Je kind herinneren aan zijn huiswerk
Zelfstandigheid	Je kind niet herinneren aan zijn huiswerk

Professionele waarden - verpleegkundigen

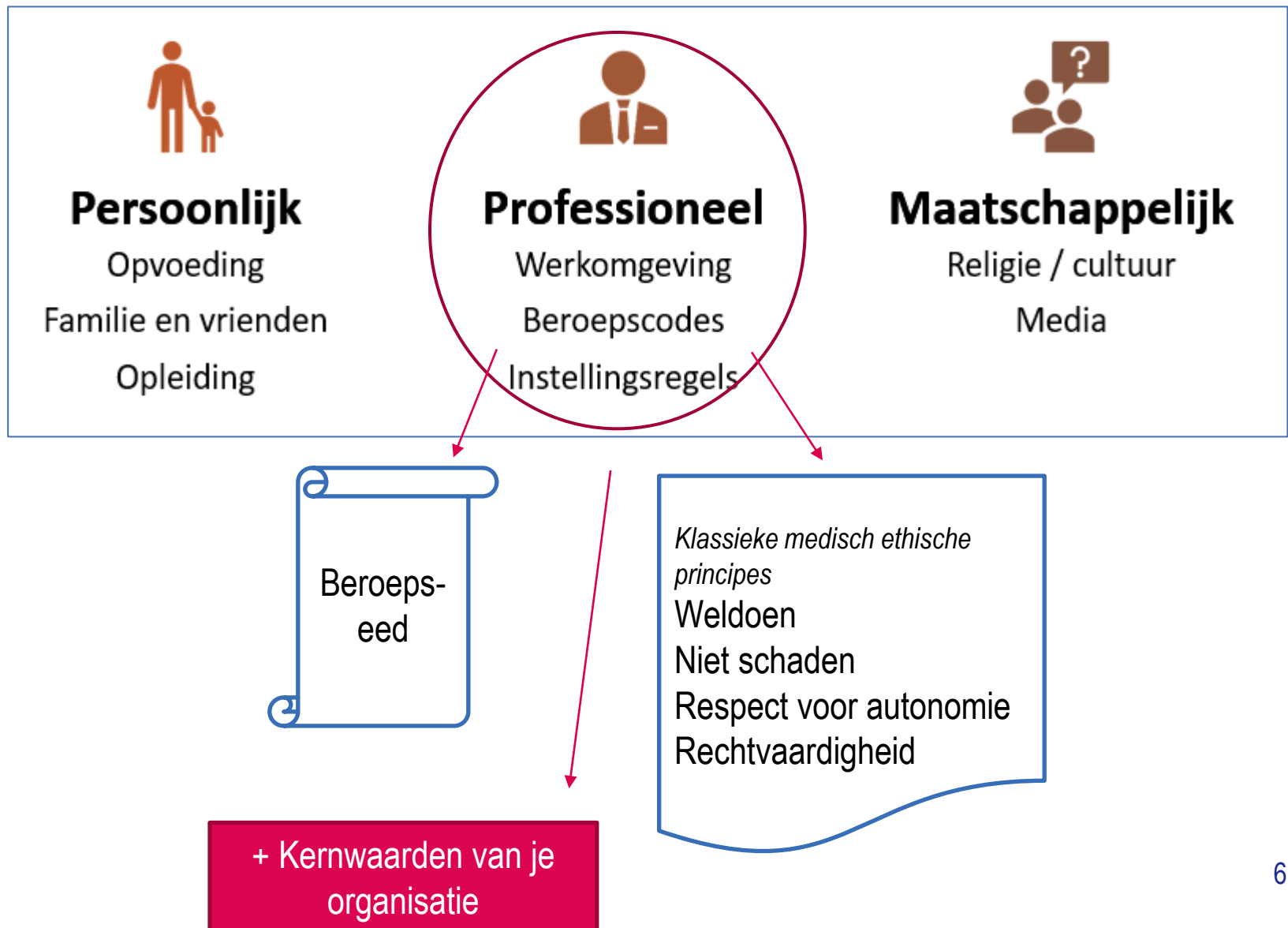
Eed van Verpleegkundigen en Verzorgenden

Ik zweer / beloof dat ik mijn beroep als verpleegkundige/verzorgende* op een verantwoorde en betrouwbare wijze zal uitoefenen.

Dat betekent

- dat ik zorgvragers goed zal verzorgen, hun lijden zal verlichten en hen zal helpen de best mogelijke kwaliteit van leven te realiseren
- dat ik de belangen van de zorgvragers centraal stel en bij de zorgverlening zoveel mogelijk rekening houd met hun opvattingen
- dat ik de zorgvragers geen schade zal toebrengen
- dat ik geheim houd wat mij in vertrouwen is verteld of wat mij ter kennis is gekomen en waarvan ik kan begrijpen dat het vertrouwelijk van aard is
- dat ik mijn eigen kennis en vaardigheden en die van collega's zal bevorderen
- dat ik de grenzen van mijn deskundigheid en verantwoordelijkheid erken
- dat ik mij inzet voor een goede samenwerking met andere zorgverleners
- dat ik mij, binnen het kader van mijn beroepsuitoefening, inzet voor de bevordering van de volksgezondheid en het welzijn van de samenleving
- dat ik het beroep van verpleegkundige/verzorgende* hoog houd
- dat ik de beroepscode van verpleegkundigen en verzorgenden als leidraad voor mijn handelen zal gebruiken

Bronnen van onze waarden en normen

Morele dilemma's

Ook in de zorg leidt dit soms tot dilemma's; wat is het goede om te doen?

Voorbeelden

- Mag ik mijn cliënt en haar partner samen alleen laten, terwijl ik me zorgen maak over haar veiligheid?
- Moeten we de echtgenote vertellen dat haar dementerende man met een medebewoonster knuffelt?
- Is het goede zorg om de behandeling voort te zetten?
- Mogen we deze patiënt adviseren haar zwangerschap af te breken?

Taak van de ethiek: onderzoeken wat het goede is om te doen; welke waarden en normen vinden we in die specifieke situatie het belangrijkst en waarom?

Inhoud workshop

- Ethiek
- **Moreel beraad**
- Ethiekondersteuning in de praktijk

Moreel beraad - praktisch

- Geschikte casus
 - actueel of retrospectief
 - concrete situatie uit het werk
 - Je hebt invloed of verantwoordelijkheid
 - Je moet handelen en opties sluiten elkaar uit
 - Er 'wringt' iets
- Tijd: liefst 5 kwartier
- Deelnemers
 - 6-10 deelnemers. Direct betrokkenen in binnen-kring en anderen in buitenkring
- Neutrale gespreksleider
 - Procedure (tijdsbewaking, stappen)
 - Inhoud (ethische argumenten kunnen herkennen en benoemen)
 - Proces (psychologische veiligheid)

Utrechts Stappenplan voor moreel beraad

A. Verkennen van het probleem

1. De inbrenger geeft een omschrijving van de **casus** en het dilemma voor hem/ haar
2. Vragen stellen: wat moeten we weten om goed mee te kunnen denken?
3. (voorlopige) **morele vraag**: mogen we..?/ moeten we..?/ is het goede zorg om..?
4. (voorlopige) **handelingsalternatieven**

B. Analyse

5. Wie zijn de **moreel betrokkenen**
6. Welke **waarden** staan op het spel (voor de betrokkenen)
7. Nogmaals: de **morele vraag**

C. Afweging en besluit

8. Morele **afweging** van de zwaarst wegende waarden
9. **Handelingsalternatieven**

Verkennen van het probleem - Stap 1. casus

- Dementerende cliënt in de thuissituatie wil niet meer douchen. Daarnaast wil hij (teveel) alcohol gebruiken.
- Er zijn 3 familieleden betrokken: De directe mantelzorger (echtgenote) die al enigszins overbelast is. Een dochter die veel over de vloer komt maar alcoholprobleem niet ziet en de verpleeghuisopname wil. De zoon die op afstand is en niet de opname wil, hij heeft veel invloed op de mantelzorger. Legt daar veel schuldgevoel neer.
- Er moet een gesprek aangegaan worden of hij wel of niet moet worden opgenomen. De opname gaat misschien nog wel een aantal maanden duren. Hoe wordt er in de tussenliggende maanden omgegaan met dilemma's als douchen en alcoholverslaving?

Verkennen van het probleem – stap 2: aanvullende vragen

Welke informatie hebben de deelnemers nog meer nodig om de situatie te begrijpen en om goed mee te kunnen denken?

- feiten
- beleving van de zorgverlener
- kennisvragen: medisch, juridisch, etc.

Verkennen van het probleem – stap 3+4. morele vraag en opties

(voorlopige) morele vraag

- Mogen we../ mag ik...?
- Moeten we../ moet ik...?
- Is het goede zorg om...?
- Is het verantwoord om...?

Handelingsalternatieven zo op het eerste gezicht

- Twee ‘uitersten’
Ja, omdat....
Nee, omdat...
- ‘nuances’
Ja, onder voorwaarde dat...
Nee, tenzij....

(voorlopige) morele vraag

- Mogen we ingrijpen in het alcoholgebruik/ alcoholmisbruik van Piet?

Analyse – stap 5. moreel betrokkenen

Wie zijn de moreel betrokkenen?

Moreel betrokkenen zijn diegenen die een positie/ mening innemen over het dilemma of op wie de uitkomst van het moreel beraad van invloed is

In deze casus:

- Cliënt
- Echtgenote
- Dochter
- Zoon
- Wijkverpleegkundige
- Casemanager

Analyse – stap 6. waarden

Welke waarden staan voor de moreel betrokkenen op het spel?

- Wat is voor de betrokkenen 'in één woord' belangrijk
- Wat is in het geding?

Moreel betrokkene	Waarde(n)
cliënt	
echtgenote	
dochter	
zoon	
wijkverpleegkundige	
casemanager	

Analyse – stap 7. nogmaals de morele vraag

Nogmaals: wat is de morele vraag?

- Mogen we../ mag ik...?
- Moeten we.../ moet ik...?
- Is het goede zorg om...?
- Is het verantwoord om...?

stap 8. weging

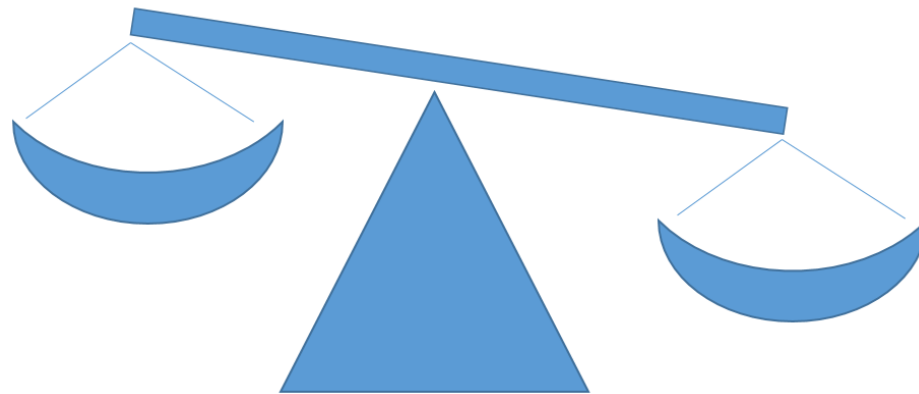
1. Wat is voor de moreel betrokkene belangrijk in deze situatie?
2. Kun je dit uitdrukken in een waarde?
3. Welk antwoord op de morele vraag zou je geven, vanuit deze waarde?
Of: bij welk antwoord op de morele vraag krijgt deze waarde de ruimte?

Morele vraag: Mogen we ingrijpen in het alcoholgebruik/ alcoholmisbruik van Piet?

Moreel betrokkene(n)	'JA' vanuit waarde...	'NEE' vanuit waarde...
cliënt		<i>vrijheid, authenticiteit, genot</i>
echtgenote	<i>veiligheid</i>	<i>rust</i>
dochter		<i>rust, gezelligheid</i>
zoon		
wijkverpleegkundige	<i>Veiligheid cliënt en echtgenote, gezondheid</i>	<i>Respect voor de autonomie, vertrouwen in de zorgrelatie</i>
casemanager	<i>Veiligheid cliënt en echtgenote, gezondheid</i>	<i>Respect voor de autonomie, vertrouwen in de zorgrelatie</i>
Teamleider	<i>Veiligheid werknemers</i>	<i>Respect voor de autonomie</i>

stap 8 - weging

- Naar welk antwoord op de morele vraag neig je?
- Geef zo mogelijk in je antwoord aan
 - waarom ken je aan een bepaalde waarde in deze situatie meer gewicht toe?
 - welke oplossing zie je om aan de waarde die onder druk staat, ook tegemoet te komen?

Stap 9. vervolgstappen

- Welk antwoord op de morele vraag is met elkaar geformuleerd?
- Welke vervolgstappen volgen daaruit?
- Wie die wat wanneer?

Wat levert moreel beraad op?

*fijn om eens rustig
na te denken over
deze lastige situatie*

*Ik begrijp nu hoe je
ook anders naar deze
situatie kan kijken*

*Het is nog steeds
een lastig besluit,
maar nu hebben
we het goed
overwogen met
elkaar*

*Het lucht me op,
mijn
onderbuikgevoel
is opgelost*

*Ik voel me
meer
verbonden met
mijn collega's*

*Ik ben hierdoor beter gaan
nadenken over dingen die
ik vanzelfsprekend vind*

Voor de best mogelijke zorg in deze situatie

Annemieke Koot
a.koot@rdgg.nl
015-260 51 33